

RECENSIONS

Jordi Vidal (ed.), *Pelegrí Casades. Memòries d'un home que no arribà enlloc*. Bellaterra, Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma, 2023, 374 pàgines. ISBN: 978-84-19333-45-2.

La publicació de les memòries (incompletes) de Pelegrí Casades i Gramatxes suposa una excel·lent oportunitat per acostar-se a una figura tant fascinant com antipàtica, però sobretot desconeguda de l'erudició catalana de la segona meitat del segle XIX i la primera del XX. Com l'editor ja adverteix en el pròleg del volum, Pelegrí Casades fou un home profundament ressentit amb la situació personal, familiar i històrica, i aquesta ràbia latent fou transferida a les pàgines d'aquestes memòries, en què pocs se salven de la seva afilada ploma. Aquest pròleg avança al lector algunes de les "perles" que trobarà més endavant i permeten ubicar bé al personatge dins dels seus marcs polític, social i cultural. Com descriu Vidal, ens trobem davant d'un individu profundament catòlic, antisemita i reaccionari, però també amb un estudiós aplicat, sobretot en el camp de l'arqueologia i el patrimoni. De fet, la seva tasca divulgadora li valgué el reconeixement de la societat burgesa contemporània. Si el lector no s'espanta ja amb aquestes salves inicials, la lectura dels records d'aquest home perennement insatisfet el transportarà a l'agitada vida de la Barcelona de l'època. La decisió de l'editor de mantenir la grafia pre-fabiana en què escrigué Pelegrí Casades pot restar agilitat al text, però alhora li dona una vivesa que s'hauria perdut amb una modificació més profunda.

Les memòries s'articulen en quatre grans blocs, que cobreixen aproximadament vint anys cadascun. Després del pròleg, en què Casades detalla les circumstàncies en què començà a redactar les dites memòries, aquestes s'obren amb unes primeres pàgines, una mica feixugues, on consigna tota la informació genealògica de la seva família que havia recopilat. Més enllà d'aquestes dades segurament poc interessants pel lector, sí que resulta destacat veure com ja treuen cap algunes breus mostres de la seva erudició arqueològica i històrica. Les memòries com a tals s'inicien a la pàgina 32, amb els records d'infantesa. Pelegrí Casades barreja episodis de naturalesa força diversa, amb un ordre cronològic no sempre clar. No hi ha, per tant, un fil narratiu que articuli aquestes remembrances infantils i juvenils. Aquesta primera part, més que per resseguir la biografia del nostre personatge, acaba sent útil per reconstruir la vida social i religiosa d'una Barcelona ja perduda, amb descripcions detallades i digressions erudites.

El segon bloc repassa la joventut i primera maduresa de Pelegrí Casades, dels vint als quaranta anys, aproximadament. En aquesta part les vivències personals del personatge prenen una major importància i no trobem les llargues digressions de la primera secció. Els apunts erudits no desapareixen, però ho fan d'una manera

més puntual i reduïda. És d'especial interès, per exemple, la seva descripció d'Empúries abans dels primers treballs arqueològics sistemàtics. De fet, és en aquesta època quan el nostre personatge adoptà un paper més actiu en aquest interès i s'uní a l'Associació Artístic-Arqueològica Barcelonesa, del que fou el director del seu butlletí. Això el posà en contacte amb una llarga llista d'arqueòlegs, tant nacionals com internacionals. Però potser l'entitat amb qui tingué una vinculació més llarga i fructífera fou l'Ateneu Barcelonès, ostentant diferents càrrecs. La seva frenètica activitat cultural ens permet conèixer amb tots els ets i uts moltes de les principals associacions i esdeveniments de l'època. D'altra banda, aquí trobem també algunes de les notes més íntimes, amb el seu amor frustrat per Dolores de Larratea, que morí molt jove. Contrasta l'emotivitat de les seves paraules vers aquesta noia amb la fredor de les dedicades a la seva esposa, Conchita Viver, pràcticament absent durant totes les memòries.

El tercer segment (1896-1915), per la seva part, és el més curt de tots, a causa d'una notable llacuna, en què falten una quinzena de pàgines al manuscrit original. Aquesta vintena d'anys fou, al parer del mateix Casades, la pitjor de la seva vida i, certament, en alguns punts el relat es torna força pessimista i obscur. Les circumstàncies personals i les sociopolítiques conflueixen per explicar aquest període tan negre. El to, de vegades, es torna veritablement agre i comencen a aparèixer les diatribes característiques del nostre home. No obstant això, aquest període també fou fructífer per Pelegrí Casades, especialment per la seva incorporació al Centre Excursionista de Catalunya i les seves "Converses d'Arqueologia", que duraren gairebé dotze anys. Com ell mateix admet, el Centre esdevingué un bàlsam, un refugi per fer més suportable la difícil situació. També transmet vivament la seva alegria per la seva admissió a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, un reconeixement a la seva tasca erudita i divulgadora. En aquests passatges trobem un nou trencament clar de la linealitat, amb salts temporals de dècades a voltes, per repassar la història de les institucions i les obres que desenvolupà ell allà.

La quarta part del volum correspon al període entre 1916 i 1941, si bé, de nou, una extensa llacuna (de més de vint planes) mutila les memòries. És en aquest segment en què les bravates i desqualificacions de Pelegrí Casades apareixen en el seu màxim esplendor. Les seves víctimes són variades: la premsa, els moviments obrers, un gran nombre de polítics, Primo de Rivera, Francesc Macià, Azaña, Negrín, els jueus, els maçons... És destacable, dins d'aquesta secció, la seva descripció dels esforços fets per la Generalitat per conservar el patrimoni cultural i artístic del país durant la Guerra Civil. Cal assenyalar que bona part del contingut està redactat durant el conflicte, el que fa que el to de l'obra canviï i defugui les convencions de les memòries per aproximar-les a les d'un diari o dietari, ara ja sense massa digressions. És, doncs, un retrat vívid de les incerteses de la guerra, plena de rumors, pronòstics, esperances, desesperances i mitges

veritats. En aquest testimoni de primera mà és possible observar la creixent adhesió de Casades pel bàndol nacional, que en el tram final del seu avanç sobre Catalunya arriba gairebé al triomfalisme, acabant amb visques a Franco. Un cop acabada la guerra, el text de Casades es torna en un observador de les passes del nou règim, mantenint aquest to de dietari. Tot i ser-ne un entusiasta, no pot evitar criticar i lamentar-se repetidament per la decisió de proscriure el català de la vida pública i altres mesures anticatalanes. De fet, en cert moment incorpora una llarga digressió històrica sobre la relació dels poders centrals amb Catalunya per justificar l'error que, a ulls del nostre home, suposava aquesta prohibició. Les darreres pàgines del llibre presenten una alternança bàsicament entre aquest tema, assumptes personals i l'evolució de la Segona Guerra Mundial, àmbit en què trobem diatribes recurrents contra els principals líders aliats i lloances als de l'eix. En resum, el llibre resultarà d'interès a aquells que vulguin acostar-se no només a la figura de Pelegrí Casades, sinó a la Barcelona de les vuit dècades llargues que cobreix en les seves memòries. Per una banda, la seva tasca divulgadora feren inevitable que s'aturés a descriure amb precisió edificis, tradicions i festivitats, essent un document d'interès des del punt de vista patrimonial i antropològic. D'altra banda, el seu testimoni reflecteix la seva interpretació i visió de fets transcendents que donaren forma a la ciutat i el país. Això pren encara més rellevància en el darrer tram del volum, en què, esdevenint gairebé un dietari, és possible copsar amb freqüència l'estat d'ànim no només de Pelegrí Casades, sinó de tota Barcelona i Catalunya. El llibre no sempre és fàcil de llegir, dens, amb salts temporals i digressions erudites, però val la pena fer l'esforç perquè el personatge i els temes que tracta són fascinants, des de les nimietats familiars fins a la gran política internacional.

Marc Mendoza
Universitat de Lleida

Iban Cabrelles Albareda, *Historia de la Civitas Tarraconensis*. Col·lecció Instrumenta, vol. 72. Barcelona, UB Edicions, 2020, 288 pàgines. ISBN: 978-84-9168-643-9.

La reciente publicación de esta monografía vuelve a poner en boga el importante papel de los estudios sobre el territorio antiguo en el avance de nuestro conocimiento sobre ciudades hispanas del mundo romano. Fue publicada en el año 2020 en UB Edicions, en concreto en la *Col·lecció Instrumenta*.

Esta monografía es el resultado de la investigación llevada a cabo por Iban Cabrelles sobre la ciudad y el territorio tarraconense. El estudio es un exhaustivo análisis del recorrido histórico de Tarraco, abarcando cronológicamente el